

SUKUKOKOUS VUONNA 1994

Kuten sukukokous kesällä 1992 päätti, pidetään seuraava sukukokous vuonna 1994 Karjalan kannaksella. Siksi kokoukseen valmistautuminen vaatii laajempia toimenpiteitä kuin tavallisesti.

Eräs näistä on **alustava ennakoilmoittautuminen!** - Pyydämme kaikkia, jotka periaatteessa ovat halukkaita osallistumaan tällaiseen kokoukseen, ilmoittautumaan seuran sihteerille tai puheenjohtajalle.

Ilmoittautuminen ei tietenkään voi olla vielä sitova. Emmehän tiedä vielä edes ajankohtaa. Retki vie todennäköisesti pari päivää. Ajamme linja-autoilla todennäköisesti Terijoelle, josta käsin retkeilemme Kivennavalle. Kustannuksia emme vielä voi ilmoittaa, mutta tavoitteenamme on luonnollisesti hotellimajoitus.

Lopulliseen ilmoittautumiseen toivomme pääsevämme jo syksyllä.

Jaakko Paavolainen
Puheenjohtaja
Bulevardi 11 A 10
00120 Helsinki
puh. (90) 649 899

Juhani Paavolainen
Sihteeri
Länsilahdenkuja 4 C
00210 Helsinki
puh. (90) 692 6893

Paabolaisten Sukuseura ry.

JÄSENLEHTI N:O 17
Huhtikuu 1993

S i s ä l l y s:

Johtokunta	
Kunniajäsen Reino Paavolainen	1-3
Kivennavalta Kokkolaan	4-7
Vanhoja valokuvia	8-9
Minun kouluni	10-12
Sukukokous Karjalatalossa Helsingissä	13-15
Sukuseuran sihteeri vaihtunut	16-17
Mitä tuli tehtyä? Tutkimusta 1960-luvun teatterista	18-21
Ote Uolevi Paavolaisen ilmestyvästä kirjasta Hermosodasta talvisotaan	22-25
Sukukokous vuonna 1994	

PAAVOLAISTEN SUKUSEURA R.Y.

Johtokunnan jäsenet 6.6.1992 alkaen

Jaakko Paavolainen
Bulevardi 11 A 10
00120 Helsinki
puh. (90) 649 899

Rauno Paavolainen
Santunkatu 6
15150 Lahti
puh. (918) 334 401

Annikki Paavolainen
Vitsiälä
14700 Hauho
puh. (917) 41 209

Lauri Paavolainen
47710 Jaala
(951) 34 109

Matti Paavolainen
Purokatu 44
15200 Lahti
puh. (918) 333 084

Pekka Paavolainen
Koivukuja 4 A 6
33961 Pirkkala
puh. (931) 681 755

Väinö Paavolainen
Länsilahdenkuja 4 D
00210 Helsinki
puh. (90) 692 6860

Eeva Sundberg
Bredantie 12 C
02700 Kauniainen
puh. (90) 505 3827

Raija Valonen
Päivälänkatu 3
05830 Hyvinkää
puh. (914) 29 029

Erkki Paavolainen
Varajäsen
Riihitie 2 E 37
05880 Hyvinkää
puh. (914) 88 746

Juhani Paavolainen
Varajäsen
Länsilahdenkuja 4 C
00210 Helsinki
puh. (90) 692 6893

Kari Paavolainen
17130 Vesivehmaa
puh. (918) 667 218

Reino Paavolainen
Kunniajäsen
Aleksis Kiven katu 32 B 9
33200 Tampere
puh. (931) 37 093

Martti Paavolainen
Kunniajäsen

* * *

KUNNIAJÄSEN REINO PAAVOLAINEN

Maj-Lis ja Reino Paavolainen Särkänniemessä 1983

On kevättalvi. Kauniina sunnuntaiaamuna ajan Tampereelle haastattelemaan Reino ja Maj-Lis Paavolaista. Soitan vuosisadan alun suuren kaupunkitalon ovisummeria. Maj-Lis tulee iloisena avaamaan portin, ja pääsen jyhkeiden kiviseinien erottamaan sisäpihaan. Reino odottaa ylhäällä kodin ovella, ja muutta mutkitta käymme pöytään syömään valmiiksi laitettua lihakeittoa. Matkalla miettimäni kysymykset saavat jäädä. Maj-Lis ja Reino ovat eläneet rikasta elämää. Kerrottavaa on paljon, kokemuksia ja muistoja riittää jaettavaksi useaan haastatteluun. Saan kuulla, että olemme Maj-Lisin lapsuudenkodissa. Tampere on hänen kotikaupunkinsa. Tiet Reinon kanssa kohtasivat, kun teknisen opiskelija löysi luokkakaverinsa avustamana asunnon Maj-Lisin vanhemmilta. Komean Reinon näkeminen sai perheen tyttären mielessä liikkuneet romanttiset haaveet tuntumaan tosilta. Nuoren tytön ihastuneet silmät olisivat saattaneet jäädä Reinolta huomaamatta, ellei samainen luokkatoveri olisi nähnyt tytön kasvavan viehättäväksi neidoksi.

Reinon isä oli muuttanut Kanneljärveltä Keski-Suomen ja Savon rajoille Vesannolle. Kanavaympäristö, sen rakennelmat ja liikenne ovat tarjonneet lukuisia virikkeitä lapsuudessa. Ensimmäisen vakituisen työpaikan Reino sai Suolahden tehtailta pestautuessaan sinne metsäharjoittelijaksi vuonna 1928. Metsän leimaus, puunajo ja uiittotyöt jäivät kuitenkin parin vuoden kuluttua,

kun väkeä vähennettiin lama-ajan puristuksessa. "Harjurit" saivat lähteä ensimmäisten irtisanotujen joukossa. Vaikealta tuntunut tilanne päättyi pian, kun avautui mahdollisuus suorittaa asevelvollisuus Pohjois-Savon rykmentissä. Kahden sotaväessä vietetyn vuoden aikana ei työn tarjonta ollut juurikaan lisääntynyt, ja nuoren alikersantin sotilasura olisi jatkunut ellei sairaus olisi vienyt Viipurin sotilassairaalaan ja sieltä edelleen siviiliin.

Vaasan tie- ja vesirakennuspiiri teki perkaustöitä Kyrönjoen yläjuoksulla ja Reino sai paikan maanrakennustöiden työjohtajana. Seuraavaksi olikin teorian opiskelun vuoro Tampereen teollisuuskoulussa. Hämeen tie- ja vesirakennuspiiristä löytyi töitä nuorelle rakennusmestarille. Mieluinen tehtävä oli osallistuminen Päijänteen säännöstelykatselmukseen. Kartoitus ja vaakitus vaativat laajoja kenttätöitä. Kahtena kesänä Reino purjehti moottoriveneellä pitkin Päijänteen rantoja ja selkiä. Erityisen mieleenpainuvia olivat ne päivät, jolloin kihlattu morsian tuli tutustumaan sulhasensa luonnonkauniiseen työpaikkaan. Myös rantojen ihmisten kanssa solmittiin tuttavuuksia. Avioliittoaikeet olivat saada oudon käänteen, kun suuren Patalahden tilan isäntä löysi Reinosta mieluisan jatkajan tilalleen ja olisi väen väkisin halunnut adoptoida tämän omaksi perilliseksi. Muulloinkin tavattiin ystävällisiä ihmisiä milloin moottoririkko tai jokin muu syy antoi aiheen hakea taloista apua. Ajan tapoihin kuitenkin kuului maksaa kahvista, jos sitä tarjottiin.

Sodan alla Reinon vapaa-aika kului ammunnan ja maanpuolustusharrastuksen parissa. "Olin hyvässä ruumiin kunnossa ja valmistautunut sotaan". Kun liikekannallepano alkoi sai kuitenkin vaimo Maj-Lis, joka oli toimelias lotta, ensin kutsun astua palvelukseen. Puolisoiden tapaaminen oli iloinen, kun Maj-Lis jakoi kenttäkeittiöstä annostaan jonottaneelle Reinolle. Sotakokemuksista riittäisi kertomista, ja on Reino niistä itsekin kirjoittanut mm. Kansa taisteli -lehdessä. Mies on niitä suomalaisia sotureita, jotka herättivät kunnioitusta vastustajissakin. Olemme viime aikoina saaneet lukea venäläisten veteraanien kuvauksia rohkeista, mielen masentavista ja hommansa osaavista suomalaisista sotilasta. Tämä luonnehdinta sopii hyvin myös Reinoon, ja siitä on osoituksena myös monet rohkeudesta myönnetyt ansiomerkit. Aselaji vaihtui RUK:ssa pioneerilinjalalle, ja sodan jatkuessa annettiin erikoiskoulutus linnoituslaitteisiin, joiden parissa riitti työtä rauhan teon jälkeenkin.

Rakennusmestarin jatkokoulutus avasi mahdollisuuden vaativien betonitöiden johtamiseen Keski-Suomen tie- ja vesirakennuspiirissä. Varsinaisen elämäntyönsä Reino teki Lahden kaupungin palveluksessa ja hän jäi eläkkeelle kadusuunnitteluosaston vastaavan mestarin paikalta vuonna 1973. Lahteen rakennettiin heti 50-luvun alussa omakotitalo. Perhe kasvoi ja varttui ja kodin

piiristä löytyivät myös harrastukset. Omakoti- ja puutarhatyö sekä myöhemmin partio. Paavolaisten pihassa riitti touhua ja jännittäviä rakennelmia. Seurakunnan nuoriso-ohjaaja oli huomannut tämän ja näki naapurustossa kasvavien lasten tarpeen saada ohjattua toimintaa. Hän sai taivuteltua Maj-Lisin ja Reinon perustamaan alueelle oma partiolippukunta. Partiolaisten parissa ja nuorista partiolaisista huolta pitäen kului perheen kaikki vapaa-aika monen vuoden ajan. Harrastus toi onnistumisia ja menestyksiä, mutta myös pettymyksiä, kuten usein toiminta, jota siivittää yhteiset ihanteet ja maailmankatsomus.

Reinon siirryttyä eläkkeelle puoliset muuttivat takaisin Tampereelle, Reinon opiskelu- ja Maj-Lisin kotikaupunkiin, josta käsin he ovat keränneet sukuseuran arkistoa ja laatineet kortistoa sukuseuran jäsenistä. Heidän suuria uhrauksia tämän työn hyväksi on vaikea käsittää, ellei taustalta löytyisi jo aktiivivuosien harrastuksissa omaksuttu tapa antaa omastaan toisten hyväksi. Monelle sukuseuran jäsenelle tuli tutuksi Reinon ja Maj-Lisin gampingsonderbus- auto, jolla he liikkuiivat 70-luvulla sukulaisia etsimässä. Ajatus mahdollisuudesta majoittua autoon oli saatu, paljon ennen nykyisten matkailuautojen suosiota, Maj-Lisin Amerikan serkulta, joka oli itse rakentanut Mersun alustalle oman liikkuvan kesämökkinsä. Reino kertoo noista ajoista seuraavasti: "Tietojen saaminen sukulaisista osoittautui yllättävän vaikeaksi. Yritettiin pyytää kirjeellisesti, tuli vain muutamia; sukukokouksissa oli parempi onni. Paras tapa oli käydä henkilökohtaisesti. Kiersimme Maj-Lisin kanssa ympäri Suomea etsien jokaisen luona tietoja, mistäpäin löytyisi sukulaisiamme. Näin vähinerin saimme täydennettyä kortistoa. Kymmenen vuoden aikana täydentyi kortistomme. Kaikkiaan oli kortistoon kertynyt 1162 nimikettä. Lisäksi teimme Paavolaisten sukujulkaisun sukutaulukoineen. - Paavolaisten EVAKKOTIE, jolloin sukumme hajaantui ympäri Suomea. Meitä asui Suomessa seitsemänkymmenellä eri paikkakunnalla sekä ulkomailla viidessä eri maassa".

Keskustelun katkaisee puhelinsoitto Lahdesta. Matti-poika on tulossa poikiensa kanssa autoajalulle ukin ja mummin luo. Päivä on kulunut mukavasti keskustellen. Ulkona on jo pimeää, hyvästelemme ovelta. Reino ja Maj-Lis jäävät viettämään iltaa sukulaisista rakkaimpien, omien lasten ja lastenlasten kanssa.

Juhani Paavolainen

KIVENNAVALTA KOKKOLAAN

Harvoin sitä ajattelee toisten elämää muuten kuin omasta näkökulmastaan. Minullekin ukki ja mummi ovat aina olleet Kokkolassa eikä mieleen ole tullut, minkä matkan jälkeen he sinne ovat päätyneet. Väinö-ukkia jututtaessa valmistui seuraavanlainen "matkakertomus":

Matti-isän kuoltua 1915 lähtivät neljä siskoista Pietariin työnhakuun. Ajat olivat ankeat, mutta tytöt saivat töitä rautateiltä makuuvaunujen hoitajina reitiltä Pietari-Tornio. Jonkin ajan kuluttua myös muu perhe muutti perässä. "Siihen aikaan, kun Venäjälle muutettiin, ei eläminen ollut millään tavalla loistavaa; kaikesta oli puutetta niin Suomen kuin Venäjänkin puolella. Kauaa emme ehtineet edes olla Pietarissa, kun 1917 puhkesi vallankumous. Sitä lähdettiin pakoon takaisin Joutselkään. Paluumatka sujui meiltä muilta ongelmitta, mutta Anna, Hanna ja Mari joutuivat rajaa ylittäessään vaikeuksiin: Hannan ja Marin uudessa rajajoen yli alkoivat venäläiset tulittaa heitä. Toiselta puolelta jokea vastasivat suomalaiset rajavartijat tulittaen puolestaan venäläisiä. Hanna ja Mari pääsivät turvaan Suomen puolelle, mutta Anna jäi rajajoen "väärälle puolelle" ja onnistui ylittämään joen vasta piiloteltuaan ensin puolitoista vuorokautta katajapensaassa!

** Viipuriin **

"Hyvin eivät asiat olleet Joutselässäkään. Punakaartilaiset pitivät "järjestystään" ja elettiin tiukkoja aikoja. Mamman mennessä kansanhuoltoon jauhoja hankkimaan sanottiin hänelle: "Ensin annetaan punakaartilaisille, sitten vasta muille!" Muutimme 1918 Viipuriin, missä aloitin kansakoulun. Mamma pääsi töihin sahalle päreenniputtajaksi ja sinne me lapsetkin menimme koulun jälkeen häntä auttamaan.

1923 pääsin töihin Finnin peili- ja lasihiomoon asiapojaksi. Tehtäviini kuului kaikenlaisten juoksevien asioiden hoidon lisäksi erilaisten peilien vieminen asiakkaille. Itse lasin hiomiseen otin opin vähän "varkain", sillä silloin olin vielä alaikäinen hiontatyöhön. Aina kuitenkin, kun oli vähänkin hiljaista, otin lasinpalan käteeni ja harjoittelin salaa hiomista. Eräänä jouluna yksi hiojista, Sandroos nimeltään, sanoi: "Sovitaanko niin, että töiden loputtua tulet tänne minua auttamaan...niin sain kunnon oppia hiomisesta ja pääsin tekemään pieniä taskupeilejä. Siinä hommassa tein myös silloisen ennätysten: 64 tusinaa kahdeksassa tunnissa!

** Jepualle **

"Ennen sotaa olin töissä Viipurin asevarikolla ja sodan alkaessa varikko siirrettiin Pohjanmaalle, Jepualle. Matkustin sinne neljä päivää ammusjunalla ja oli se melkoinen ero tulla vilkkaasta Viipurista ruotsinkieliselle Pohjanmaalle. Jepualaiset kutsuivat meitä ryssiksi ja ruotsinkielen kanssakin oli ongelmia mm. kerran olin ostamassa pesuvatia ja pitkällisen selvittämisen jälkeen sainkin savipotan!

Väinö Paavolainen, synt. 4.11.-09 (Kivennapa) vaimo Emma sekä lapset Eeva Sinikka, Matti Juhani ja Liisa Helena Kokkolassa

** Kokkolaan **

"Sodan jälkeen jatkoin työtäni varikolla, joka oli siirretty Jepualta Kokkolaan. Meillä oli perheen kanssa vaikeuksia löytää sopivan kokoista asuntoa Kokkolasta ja jonkin aikaa asuimmekin yksiossässä kaikki kuusi (Väinö ja Emma, lapset Eeva, Liisa ja Juhani sekä Emman äiti Sohvia Liski). Isompaa asuntoa ei tuntunut millään löytyvän, kunnes näin ilmoituksen, jossa haettiin vahtimestaria Kokkolan Vartioliinnaan ja mitä parasta toimeen kuului myös asunto. Niin kävi, että sain paikan tammikuussa -46. Emme päässeet heti muuttamaan entisen vahtimestarin tarvitessa asuntoa vielä puoleksi vuodeksi, mutta saimme asua sen ajan kauppaneuvos Vainion luona vuokralla. Näin sai alkunsa monivuotinen ystävyys jalkapallotoiminnan tukijana tunnetun kauppaneuvoksen kanssa!"

Vartiolinnan vahtimestarina Väinö-ukki toimi 27 vuotta. Tehtävälästä oli monipuolinen: siivous, kirjanpito juhlasalin tilaisuuksista, vierailijoiden lupien hoito (siihen aikaan tarvittiin poliisiluvat vieraille), järjestysmiesten ym. tilapäisen henkilökunnan hankkiminen, talonmiehen tehtävät jne..Muutaman vuoden kuluttua Vartiolinnasta muutettiin kaupungintaloksi, jonka tiloissa toimi myös Kokkolan Näyttämö, myöhemmin Kokkolan Kaupunginteatteri. Ahkerana nikkaroijana tunnettu Väinö-ukki toimi myös teatterin lavastajana vahtimestarin töiden ohessa.

** Urheilusta **

Jo Viipurin ajoilta on peräisin ukin kiinnostus urheiluun. "Aluksi harrastin yleisurheilua Viipurin Kisaveikoissa, mutta kovempi into oli kuitenkin jalkapalloon. Koulun jälkeen pelattiin poikien kanssa niin, että meinasi ruokailukin unohtua. Mamma sai hakea monesti syömään, kun me (neljä veljestä) unohtimme ajankulun kokonaan."

Innostus kantoi hedelmää ja ukki pelasi ensimmäisen virallisen ottelunsa 1928 Viipurin Reippaassa. Vuodet 1928-1939 hän pelasi puolustajana Reippaan ykkösjoukkueessa. Sodan aikana ukki sai kokemusta myös nyrkkeilystä toimiessaan rintamalla SM-tason moukarinheittäjänä maaottelu nyrkkeilijä Tammisen harjoitusvastustajana:

"Tamminen kysyi minulta osaanko nyrkkeillä, johon vastasin, että mitä nyt pienenä olen nenäni punaiseksi hankkinut. Se riitti ja aloitimme harjoitukset sopimuksella "minä yritän osua ja Tamminen vain väistelee." Siinä kävi sitten niin, että ties monenhenko kerran ohi lyödessäni osuin pahviseinään, joka erotti meidät komppanian toimistosta. Seinän kaatumiseen loppui sitten nyrkkeilyharjoitukset..."

Jalkapalloura jatkui sodan jälkeen ensin Vaasan palloseurassa sitten Kokkolan Palloveikoissa. 1947, KPV:n ensimmäisessä Suomensarjan ottelussa, ukki loukkasi polvensa niin pahoin, että aktiiviura oli jätettävä. KPV:lle tapauksessa taisi olla myös onni onnettomuudessa, sillä siitä sai alkunsa ukin varsinainen "elämäntyö", junioreiden valmentaminen.

Seuraavana ote KPV:n 50-vuotisjuhlakirjasta:

"Loukkaantumisen jälkeen Väinö otti seurassa erityissuojelukseensa juniorit aivan pienempiä myöten. Näin sai alkunsa "Väinön koulu", ainutlaatuisesti tunnustettu valmen-

tajatyö suomalaisessa jalkapallotoiminnassa. Väinö Paavolainen sai isän rakastavalla otteella pojat innostumaan suunnitelmistaan, jotka vuosikymmenien aikana ovat olleet mitä moninaisempia. Tekniikka oli se ase, jota hän kaikessa pyrki pitämään esillä alusta lähtien. Sadat olivat ne pojat, jotka vuosien varrella ovat kuunnelleet Väinön ohjeita, eikä yksinomaan jalkapallosta, vaan myös henkisestä kypsyydestä."

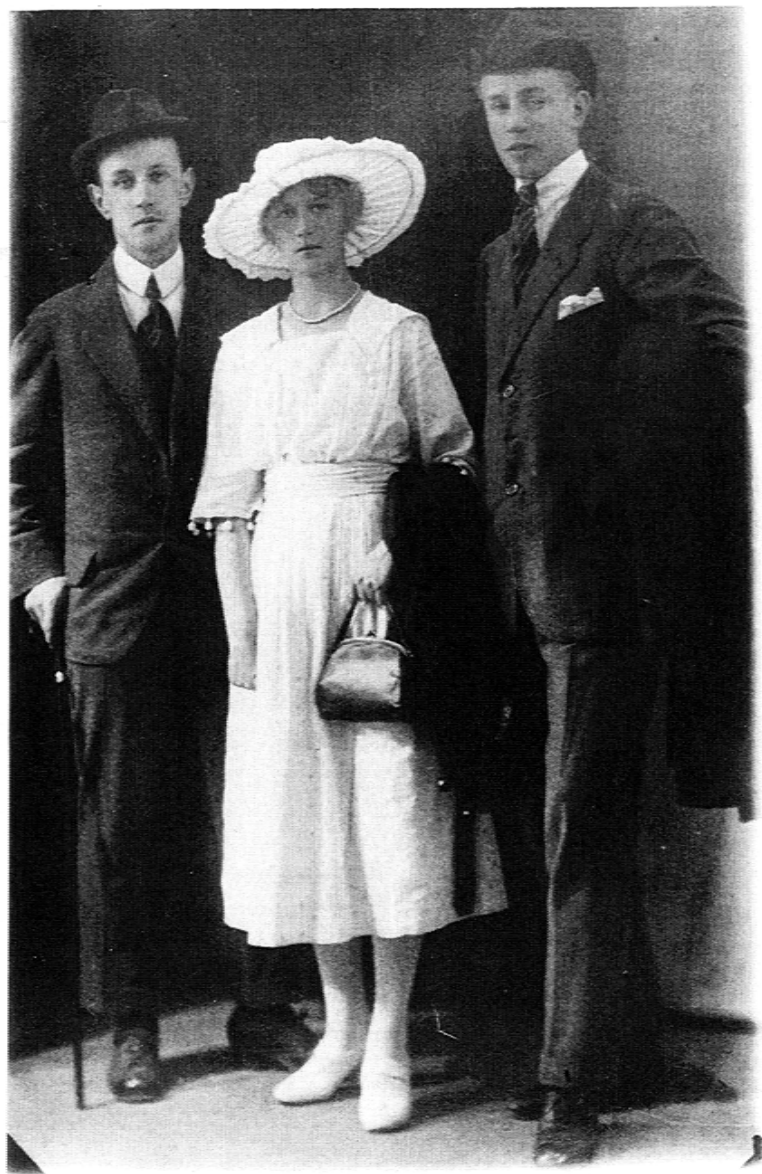
Vaikka Väinö-ukki jäi eläkkeelle vahtimestarin toimesta 1972, malttoi hän vetäytyä jalkapallotoiminnasta vasta 80-luvun alussa, yli 70-vuotiaana!

Tässä kurkistus taaksepäin ukkini, Väinö Paavolaisen elämänpoluille. Toivottavasti Tekin voitte viettää vanhempien sukulaistenne elämäntarinoiden parissa yhtä mukavia hetkiä, kuin minä olen viettänyt oman ukkini kanssa!

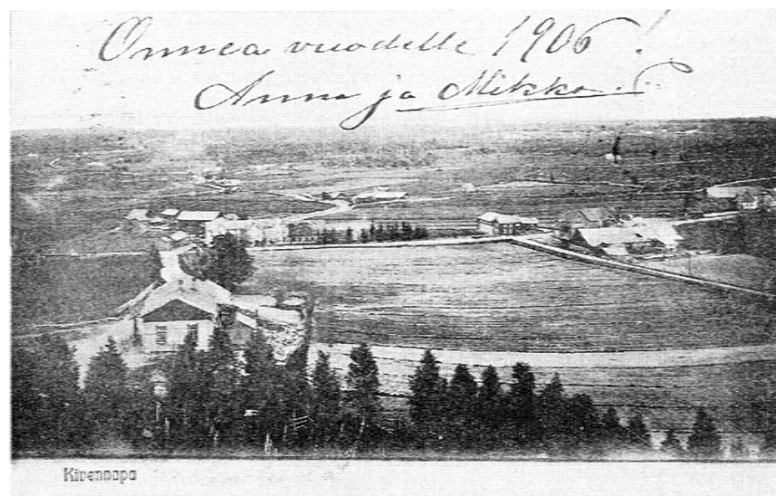
Tiina Paavolainen

* * * * *
* * * * *
* * *
*
*

VANHOJA VALOKUVIA

Olavi, Martta ja Eino Paavolainen

Postikortti Kivennavalta 1906

Kuokkalassa 1920-luvun alussa
 Mikko Paavolainen, Martta Paavolainen, Martti Paavolainen
 Ilmari Pimiä, Anna Paavolainen, o.s. Pimiä ja Eino Paavolainen

MINUN KOULUNI

Elämäni ensimmäinen koulu sijaitsi Karjalan Kannaksella, Kivennavan pitäjän Polviselän kylässä. Se toimi venäläisen, niin sanotun "vesilääkärin" entisessä huvilassa. Sinne johti Viipuri-Pietarin maantieltä noin 200 metriä pitkä, monien puulajien reunustama, kaunis kujanne.

Koulun alueelle päästiin kahdesta portista, joista toinen oli iso, ajoneuvoille tarkoitettu ja toinen kapea puutarhaportti. Tämä pienempi oli luonnon oikusta muotoutunut. Suuren petäjän tyvestä kasvaneet kaksi haaraa olivat eronneet toisistaan niin, että niiden välille oli voitu rakentaa noin 85 cm leveä portti. Ylempänä latvat olivat jälleen kasvaneet yhteen. Latvojen ylle oli rakennettu sateensuojaa muistuttava katos. Koko tekele oli maalattu hepotattimaisin värein. Suuri ajoportti oli maalattu kauniin kullankeltaiseksi. Mielestäni pikkuportti oli satumaisen viehättävä. Menin siitä useimmiten, vaikka iso portti oli valmiiksi auki. Pikkuportin lukkolaite päästi sulkeutuessaan korviani kiehtovan kilahduksen.

Kuvassa op. Martta Paavolainen syksyllä 1930 Polviselän lasten kanssa. Oppilaat ovat 1.-2. luokalla. Joukossa ei ole vielä sukumme vesoja, koska emme olleet silloin syntyneetkään. Martta Paavolainen täytti 27.5.1992 Lahdessa 90 vuotta.

Koulu puistoineen kiinnosti minua, pientä ekaluokkalaista. Mielikuvitustani ruokkivat kertomukset taitavasta "vesitohtorista", joka vedeltä näyttävällä lääkkeellään paranteli potilaitaan ennen muinoin.

Puisto komeine puineen oli välituntiemme mieluisa leikkitalon. Sieltä löytyivät parhaat piilopaikat. Aurinkoisina syyspäivinä lehtipuiden ruska suorastaan häikäisi silmiä. Suuri riippakoivu huojui mukavasti tuulessa. Sen kullankeltaiset lehdet leijailivat yllemme. Aapisen satu köyhästä tytöstä puhkesi eloon koivun alla. Tytön esiliinan helmaan putoilleet lehdet muuttuivat kultarahoiksi. Ajattelin, että se oli oikein hyvä asia sille tytölle. En ollut yhtään kateellinen hänelle. Kesken leikkien ja haaveiden kilahteli opettajan messinkikello luokan avoimesta ikkunasta. Tuntui, että se soi turhan tiheään ja juuri silloin, kun leikit olivat makeimmillaan. Mikä riemu, kun hän joskus tuli itsekin mukaan ja sanoi: "Nyt lapset, ollaankin seuraava tunti täällä ulkona!"

Sinä syksynä oli ensimmäisellä luokalla vain seitsemän oppilasta. Tähän joukkoon oli osunut ainoastaan yksi poika nimeltään Kauko. Useimmiten leikimme sulassa sovussa tämän "luomakunnan kruunun" kanssa. Hän oli harvinaisen kiltti yksilö. Joskus hänellä oli kovat oltavat, kun me tytöt pääsimme vauhtiin. Huusimme kuorossa: "Yks poika tyttöi sakiss" on ko vanha varis!" Hän ei yksinään mahtanut meille mitään, vaikka kuinka kiukutti. Kun hän itkeä tuhersi, ilmestyi opettaja tietysti sopivasti paikalle. Saimme ansaitsemamme sapiskat ja meitä nolotti. Siihen aikaan nimittäin oli noloa, jos opettaja joutui meitä kieltämään tai nuhtelemaan, seisomisesta tai arestista puhumatta-kaan. Seuraavalla välitunnilla pyysimme Kaukoa sovinnon merkiksi kotileikkiimme isäksi. Hän suostui ja lopun päivää leikimme sulassa sovussa.

Koulumatkani kuljin yleensä jalkaisin, talvella joskus suksilla tai potkurilla kelistä riippuen. Hyvin harvoin minua kyydittiin hevosella. Meiltä oli Tattiportin kouluun edestakaisin noin kaksi kilometriä. Isä oli sitä mieltä, että liikunta tässäkin muodossa oli terveellistä. Koulutieni kahta puolen kasvoi kuusimetsää. Tien yllä näkyi taivasta kapeana suikaleena. Siksi pelkäsin hiukan syksyn ja talven hämärinä aamuina tällä metsätaipaleel-la.

Opettaja on ekaluokkalaiselle maailman tärkein ja viisain ihminen normaalioloissa. Käytännössä hänelle ei ole muuta nimeä kuin **meidän opettaja** mahdollisimman suurin kirjaimin. Tietysti kyllä, että opettajani oli nimeltään Martta Paavolainen, ja että hän oli sukulainenkin. Mutta se ei näytellyt minkäänlaista osaa koulupäivien tuoksissa. Emme me oppilaat koskaan tulleet ajatelleeksi, oliko hän hyvä vai huono lajissaan. Opettajia ei siihen aikaan arvosteltu. Heihin luotettiin. Martta Paavolainen oli valmistunut 9.6.1923 Hämeenlinnan alakouluseminaarista, Aukusti Salon kuuluisasta opinahjosta. Professori Salon kehittämästä alkuopetuksesta tiedetään, että se oli ainakin 50 vuotta aikaansa edellä. Minulla on siis ollut tosi hyvä **ekaluokan opettaja**, jolta olen saanut "ravitsevat eväät" opintielleni. Evakkolapsen koulunkäynti muodostaa kokonaan oman värikkään tarinansa. Sanottakoon kuitenkin, että 9.6.1956 lähdin vuorostani itse Hämeenlinnan kansakoulunopettajaseminaarista opettajanpaperit laukussani työhön lasten pariin. Ensimmäinen kouluni väikkyy edelleen mielessäni valoisana ja kauniina. Kun yli 40 vuotta myöhemmin kävin kotikylässäni, ei ollut Tattiporttia, ei vesitohtorilaa eikä muitakaan lapsuusajan tuttuja, kauniita ja kotoisia rakennuksia. Sodan armottomat aallot olivat vieneet ne mennessään.

Annikki Laurintytär Paavolainen

Opettaja Martta Paavolainen vuonna 1932

SUKUKOKOUS KARJALATALOSSA HELSINGISSÄ

Helteisenä lauantaiaamuna, kesäkuun 6. päivänä 1992 alkoi pyhäpukuaisia sukulaisia kokoontua Karjalatalon yläsaliin. Vastaanottotiskin ääressä sai jokainen rintaansa nimilapun, jonka väri ja teksti osoittivat, mihin sukuhaaraan hän kuului. Sukuhaaroja oli alkuaan kolme, nyttemmin jo kymmenen, ja joidenkin kohdalla täytyi perusteellisesti tutkia sukukarttaa, ennen kuin oikea haara löytyi - esi-isä Antteja, Johanneksia, Matteja tai Pekkoja oli vaikka kuinka monessa polvessa.

Tulokahvien aikana kaikuivat iloiset tervehdykset, kun yhä uusia tuttuja kasvoja ilmestyi ovesta. Sivupöydälle oli tarjolla ostettavaksi sukuseuran adresseja sekä vanhoja jäsenlehtiä (joista viittä vuotta vanhemmat olivat ilmaisia). - Osanottajista vanhin, 88-vuotias, oli suvun kunniajäsen Oma Martti Paavolainen. Koolla oli kaikkiaan noin sata henkeä.

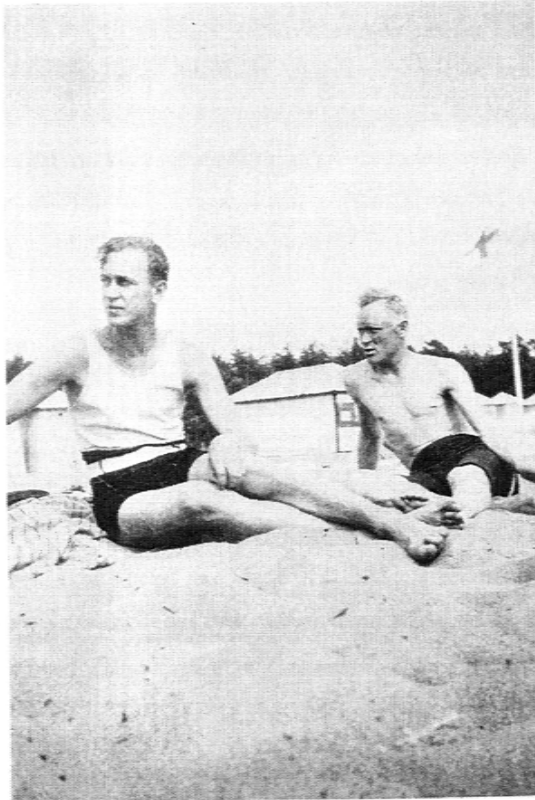
Kello yhdeltätoista alkoi Laatokka-salissa varsinainen sukkokokus. Lapsille oli viereisessä Sortavala-salissa askartelua ja muuta omaa ohjelmaa. - Tervetuliaispuheessaan esimies Jaakko Paavolainen viittasi siihen, miten suuria muutoksia Euroopassa on tapahtunut kuluneiden kahden vuoden aikana, ja miten suhde suvun kotiseutuunkin on saanut uusia käytännön piirteitä.

Kokouksessa valittiin yksimielisesti suvun kolmanneksi kunniajäseneksi rakennusmestari Reino Paavolainen Tampereelta. Hän on ollut 30 vuotta johtokunnassa, siitä 4 vuotta puheenjohtajana ja osallistunut moniin hyviin aloitteisiin seuran toiminnassa. Lisäksi hän on puolisonsa Maj-Lis Paavolaisen kanssa ottanut yhteyttä lukuisiin sukulaisiin eri puolilla maata, koonnut muistitietoa ja täydentänyt perhe- ja osoitetietoja. Hän on herättänyt täten kiinnostusta sukuseuraan ja laajentanut suvun jäsenistön tuntemusta, mitä hän on omassa laajassa sukulaiskortistossaan hyödyntänyt. Seuraava sukkokokus päätettiin pitää Karjalan kannaksella - missä ja miten, saa johtokunta ryhtyä ottamaan selvää.

Lounaan jälkeen palattiin Laatokka-saliin juhlaan, joka aloitettiin suvivorrellä. Juhlan juontajana toimi Pentti Paavolainen. - Ohjelmassa oli luvattu harvinainen kantaesitys,

Olavi Paavolaisen sävellys Ilmari Pimiän runoon "Kun linnut tumman veen..". Jaakko Paavolainen selvitti sävellyksen taustaa ja oletti, että se on peräisin vuodelta 1924, jolloin Ilmari Pimiä on runon kirjoittanut. Olavi Paavolaisen tiedetään näihin aikoihin mm. improvisoineen pianolla omia sävellyksiä. - Lauluun oli säestyksen kirjoittanut säveltäjä Einari Marvia. Juhlassa laulun esitti oopperalaulaja Jorma Martikainen säestäjänään Kristian Attila. Jorma Martikainen esitti lisäksi kolme Yrjö Kilpisen Kanteletar-aiheista laulua.

Olavi Paavolainen ja Ilmari Pimiä
Terijoella 1925-1926

Juhlan teemana oli "Uuden elämän alkuun - sotien jälkeinen aika suvun historiassa". Tähän teemaan johdattivat katkelmat Eeva Kilven romaanista "Elämän evakkona", jotka oli valinnut ja esitti Leena Paavolainen. Yhteislaulun "Jo Karjalan kunnaila..." jälkeen seurasi yhteishaastattelu. Kolme eri ammattialaa edustavat suvun jäsenet kertoivat kukin perheensä vaiheista sodan loppuvaiheessa ja sen jälkeen. - Tapio Paavolainen Hauholta kuvaili maanviljelijäperheen asettumista aloilleen ja omaa kansakouluaikaansa opettajien alituisesti vaihtuessa. - Lauri Paavolainen Jaalasta oli talvisodan alussa evakkoon lähettäessä äitinsä kanssa joutunut isästään erilleen, ja oli kestänyt kolme kuukautta, ennen kuin perheen jäsenet olivat saaneet tietää toistensa olinpaikan. He olivat aluksi perustaneet kaupan Porin lähelle ja vasta myöhemmin Jaalaan - jossa nyt on kyllä oltu jo 50 vuotta - koska, niin kuin Lauri huomautti, kauppiaan ei tarvinnut mennä sinne, minne asutusviranomaiset määräsivät. - Kolmas puhuja Uolevi Paavolainen oli ollut aikoinaan jo ennen sotaa mukana isänsä rakennustyöissä. Kaksi kertaa oli perheeltä jäänyt Kannakselle keskeneräinen yritys - rakennustyömaa juuri ennen vesikaton valmistumista sekä vastaperustettu tiilitehdas - mistä oli seurannut suuret aineelliset menetykset. Lohjan valitseminen uudeksi tuotantopaikaksi oli perustunut maaperän hyvään laatuun. - Yleisön joukosta kuultiin muutamia täydennyksiä puhujien kertomuksiin, ja varmaan monien mieleen palasivat heidän omat kertomuksensa ensimmäisistä vuosista uusilla asuinsijoilla. Juhla päättyi "Karjalaisten lauluun".

Ritva Paavolainen

* * * *

Keuruulla kesällä -54 Laurin Railin miehineen ja lapsineen Olavin "korvike Vienolassa"

SUKUSEURAN SIHTEERI VAIHTUNUT

Syyskuun alussa 1992 jätti fil.maist. Ritva Paavolainen sukuseuran sihteerin toimen. Hän oli hoitanut sitä kahdeksan vuotta, ensin virkansa ohella ja sitten eläkeläisenä.

--Mitkä seikat ovat päällimmäisinä mielessäsi nyt tämän ajanjakson päätyttyä?

--Sukuseuran sihteerinä on ollut hyvin mukava toimia, koska olen mielelläni tekemisissä ihmisten kanssa, selitän asioita ja myös jossain määrin pidän paperitöistä.

Kuitenkin tässä iässä (67 v) alkaa jo hiukan väsyä ja haluaa käyttää energiaansa muihin asioihin. Samalla pidän hyvin tärkeänä, että nuoret ottavat hoitaakseen sukuseuran asioita: heillä on uusia ideoita, ja näin he pääsevät niitä kokeilemaan ja tuntevat seuran omakseen.

--Oliko sihteerinä toimiminen paljon aikaa vievää?

--Toisaalta oli ja toisaalta ei. Joskus saattoi olla kuukausia, ettei ollut mitään välttämätöntä tehtävää. Mutta kuitenkin ei saanut kokonaan heittää asiaa pois mielestään, vaan oli oltava valmis pikku hommiin, esim. adressien lähettämiseen tilaajille, syntymäpäivä-onnittelujen lähettämiseen ajallaan, ja myös esim. kuolinilmoituksia oli syytä seurata ja oli hyvä, jos muisti sellaistenkin ihmisten sukunimen, joka ei ollut Paavolainen. Kattavaa tällainen seuranta ei tietenkään ollut, vaan suvun jäsenten lähettämiin tietoihin täytyi kortiston varsinaisesti perustua. Joskus tuli myös Karjalan Liitosta tiedusteluja tms., jotka edellyttivät reagoimista. Varsinaiset työt, asioiden valmistelut ja pöytäkirjojen pitämiset liittyivät tietysti johtokunnan kokouksiin ja ennen muuta sukukokouksiin.

--Mitä pidät viime vuosien tapahtumista tärkeimpinä?

--Ehkä sitä, että saatiin Valtionarkiston kanssa aikaan sopimus sukuseuran ja sen jäsenten paperien luovuttamisesta sinne. Se on arvokas asia. - Toisaalta, sääntöjen uudistaminen ajan tasalle, vaikka siinä oli pienistä sanakäännteistä kysymys, oli mielestäni tärkeää, etteivät säännöt ja käytännön elämä liu'u perin kauaksi toisistaan. Aina kymmenen vuoden välein olisi mielestäni sääntöjä tarkistettava! Ja kolmanneksi pidän tärkeänä

jäsenlehden virkistämistä. Toisinaan siihen tulee asiaa ja mukavia artikkeleita melkein itsestään, joinakin vuosina taas lehti pakosta jää kuivemmaksi. Ajankohtaisten asiain ja "tähdenvälisen" mukaanottaminen lisää lehden kepeyttä ja kiinnostavuutta, vaikka tietysti on muistettava, ettei kerran vuodessa ilmestyvä lehti voi olla kovin ajankohtainen!

* * * * *

Uusi sihteeri on Lohjan Väinö Paavolaisen poika Juhani Paavolainen. Isänsä tapaan hänkin on koulutukseltaan rakennusmestari.

--Kuinka tulit mukaan sukuseuran toimintaan? "Olen ollut mukana sukukokouksissa, siellä sukulaisiin on tutustunut, mutta jos tarkoitat näitä luottamustoimia, on historia paljon lyhyempi.

Kirjanpidon tekeminen siirtyi sukupolvelta toiselle. Sain sen tehtävän sedältäni Juhaniilta. Jonkun tapaamisen yhteydessä mainitsin seuran puheenjohtajalle ja sihteerille valmiudestani olla avuksi käytännön tehtävissä. En voinut kuvitellakaan tätä sihteerin tehtävää, mutta kun sitä tarjottiin, en osannut kieltäytyäkään".

--Millä mielellä otat tehtävät vastaan? "Tutustuttuani seuran arkistoihin ja papereihin, en voi olla ihailematta edeltäjäni pyyteettömiä ponnistuksia ja vaivan näköä seuran hyväksi. Pysin mahdollisuuksieni ja kykyjeni mukaan hoitamaan minulle annetut tehtävät.

Olemme vaimoni Tarjan kanssa saaneet juuri esikoispojan ja opettelemme lastenhoitoa päivät ja yöt. Ymmärrän, että suvun piirissä on tämäkin tärkeä sarka vienyt paljon aikaa". Kiitämme sydämellisesti muihinkin harrastuksiin keskittyvää Ritvaa vuosien uurastuksesta ja toivotamme sinulle Juhani menestystä uudessa tehtävässäsi.

* * * * *

* * * * *

MITÄ TULI TEHTYÄ?

- Tutkimusta 1960-luvun teatterista, vastaa Pentti Paavolainen

Teatterissakin tutkimusalueita on monia, mutta tärkeimpiin kuuluu teatterihistoria. Väitöskirjani aiheeksi valitsin - tai aihe valitsi minut - 1960-luvun teatteri. Mitä enemmän sitä ajattelen, sitä selvempinä nousivat kysymykset: voidaanko 1960-luvulla tapahtunutta katsojalukujen voimakasta nousua sekä käynnistynyttä uusien teatterien rakentamista lainkaan selittää tai yhdistää siihen nuoren polven läpimurtoon ja "radikaali-teatteriin", mihin katse tavallisesti on suunnattu. Kirjan nimeksi tulikin **"Teatteri ja suuri muutto. Ohjelmistot sosiaalisen murroksen osana 1959-1971"**. (Kustannus Oy Teatteri 1992)

Suomen sodanjälkeiseen historiaan on jättänyt lähtemättömän jälkensä se, että sotien päätyttyä kansa harrasti lisääntymistä niin reippaasti. Suuret ikäluokat saivat varmaan aina kuulla, miten paljon heitä on. Heidän tulonsa opiskelu- ja työikään yllätti niin korkeakoulut, asuntoviranomaiset kuin Ruotsin maahanmuuttoviraston. Muutto maalta kaupunkiin oli Suomessa maailmanennätysvauhtia. Maatalouden koneistuminen, teollisuus- ja palveluammattien vetovoima kaupungeissa muutti myös elämäntavat.

Ensimmäisen polven maaltamuuttajille kaupunki oli usein shokki. Sodan- ja jälleenrakennuksen sukupolven kuuluville vanhemmille yksin pienilalle jääminen tuntui elämän valumiselta hiekkaan. On sanottu, että suuren rakennemuutoksen terapoimiseen tarvittiin paljon sitä keskiolettua, jota alkoi saada kaupoina vuonna 1969.

Toisaalta elintason nousu, vapaa-ajan lisääntyminen, sosiaaliturvan paraneminen - kaikki merkitsi sitä, että myös kulttuurin harrastamiselle oli aikaa. Aikaa oli niillä uusilla kaupunkilaisilla, jotka innostuivat työpaikan teatterikäyntien tarjoamista mahdollisuuksista. Aikaa oli myös niillä, jotka maalta käsin aloittivat ennätysmäisen bussimatkailun kaupunkiin teatteria katsomaan. Viipurin suunnalle autoiltiin muissa asioissa.

Teatterien kasvavat yleisömäärät koostuivat siis kahdesta väestöryhmästä, joiden kokemusmaailmaan kuului vanhan elämäntavan äkkinäinen muutos. Osa kaupunkien, varsinkin korkeakoulukaupunkien yleisöstä oli tietysti opiskelijoita, jotka kelpuuttivat omaksi teatterikseen vain ikäistensä tekemän, usein maailman nopeaan parantamiseen

yllyttävän teatterin. Vasemmistoradikalismien taustalla olivat selvästi myös nuorten sukupolvien tarve kumota kasvatuksessa iskostettu ylivoimainen tehtävä, hyvittää hävitty sota.

Teatteriohjelmistojen tutkimuksessa tuli tärkeäksi selvittää erityisesti populaaria ohjelmitoa - sitä mitä kansa teatterien tarjonnasta valitsi. Lopullisen valinnan suorittaa katsoja päättäessään "mennäkö vai eikö mennä". Tavallista on ollut tutkia itse taideteoksia, näytelmiä ja ohjauksia. Mutta juuri suosituin aineisto ilmaisee eri aikoina ja eri yhteisöissä näkyviä ja piileviä ristiriitoja, toiveita, ihannetodellisuuden malleja, kollektiivisia pelkojen ja huolien aiheita. Sanalla sanoen asioita, jotka ihmiset kokevat itselleen syvällä tasolla keskeisiksi ja tärkeiksi.

Tällä kompassilla katsoen Suomen 1960-luvun teatteriohjelmistosta löytyi tietysti tavallisia viihdeaiheita, kuten operettia ja musikaalia. Eroottisissa komedioissa yleensä keski-ikäinen nainen selvisi voittajana. Vuosikymmenen alussa suomalaisten teatterien vetonauloina olivat perhenäytelmät, joissa suurilapsisen perheen vanhemmat olivat ymmällään lasten koulunkäynnin tai toivottujen ja ei-toivottujen seurustelukumppanien kanssa. - Ongelmat tietenkin aina ratkesivat, kuten tällaisessa mielihyvää tuottavassa rituaalissa kuuluukin. Nämä perhenäytelmät selvästi vähenivät teattereissa, mutta niistä tuli Television vakiotavaraa.

Teatterissa ei ollut käsitelty maan eri sotia. Kansalaissota tuli ensi kertaa näyttämölle Väinö Linnan Täällä Pohjantähden alla -romaanista tehtyjen dramatisointien myötä jo 1961. Niiden henki oli tietysti oikeuden tekemistä siihen asti syrjään työnnetylle "punaisten" kertomukselle tapahtumista. Olihan se yhtenä lähtökohtana myös isäni Jaakon tutkimuksille, joiden ilmestyminen 1960-luvulla vaikutti myös julkiseen keskusteluun.

Yhtä suosittu ja tärkeä teos oli tietenkin Tuntematon sotilas. Kaikki, jotka kävivät katsomassa Pyynikin Tuntemattomat, tietävät, että eläytyminen oli helppoa eikä ollut yhdentekevää se, että yhteisen "ponnistuksen" saattoi jälleen kokea yhdessä. Elettiinhan lisäksi Kekkonen ja radikalismien aikaa, jolloin oli jopa uhmaa siinä innostuksessa, jolla esityksessä istuttiin vuodesta toiseen. Myös Ilmari Turjan Päämajassa oli yllättävän

suosittu. Siinä nähtiin Marski kriittisessä, vaikka selvästi jälkiviisaassa valossa. Näytelmä keskittyi Kannaksen läpimurron päiviin - kansakunnan kohtalonhetkiin.

Käsittelikö teatteri sitten suurta maaltamuuttoa mitenkään? Luulisi, että sekin näkyi. Yllättävän vähän oli kuitenkin näytelmiä 1960-luvun "nyky-Suomesta". Tärkeä poikkeus oli Jouko Puhakan Hyvästi Mansikki, jossa rintamamiestilan ja maaltamuuton historia nousi hätähuutona tietoisuuteen. Maaseutua alettiin sen jälkeen käsitellä 1970-luvulla, mutta yleensä nähtiin maalle jääminen positiivisessa valossa kaikkia hyviä mahdollisuuksia korostaen.

Musikaali Viulunsoittaja katolla oli kuitenkin vuosikymmenen ykkössuosikki, jota kevästä 1966 alkaen esitettiin ympäri maan, pisimpään Helsingin kaupunginteatterissa. Olen tulkinut sen suurta suosiota juuri sillä, että Anatjevkan kylän elämämpiiri ja kokema äkillinen häätö - pakkolähtö maalta - oli hyvin samankaltainen kuin se, mitä maassa tapahtui. Maitokuski Tevje näyttää tyttäriään, kuka kenellekin, yksi räätätille, yksi opiskelijaradikaalille, yksi vierasuskaiselle. Itsestä riippumattomista syistä on lähdettävä - tulevaisuus on tuntematon. Reseptiksi ja selviytymisen ohjeeksi musikaalissa annetaan "perinteet"! Niinpä ei ole ihme, että 1970-luvun musiikkikulttuurissa ja teatterissa niin runsaasti katsottiin suomalaisen menneisyyteen, kansannäytelmiin ja Kalevalaan.

Mutta Viulunsoittajalla oli toinenkin monia syvästi koskettava sisältö. Karjalaisten asiaa ei teatteri ollut käsitellyt. Kyllikki Mäntylän idyllejä oli toki näytelty, Kerstin Bergrothin Anu ja Mikko palasi myös 1968 ohjelmistoihin. Mutta evakkoonlähtö, suurena draamana, kollektiivisena kokemuksena sai mielestäni ensimmäisen kerran merkittävän näyttämötoteutuksen Viulunsoittajassa. Tunnelmia vahvisti tietysti se, että karkoittajat olivat venäläisiä, mutta olennaista oli se, miten vähät romut siinä ladottiin kärriihin, eikä muuta kuin perinteet ja muistot mukaan. Uusi elämä oli edessä, mutta tuntematon.

Suomen valtalehdissä kirjoitti silloin ainakin kaksi karjalaissyntyistä kriitikkoa. Katri Veltheim sanoi, ettei hän Viulunsoittajan ensi-illassa ollut erityisesti ajatellut karjalaisten lähtöä. Annikki Vartia, Kivennavan kirkkoherran tytär, sen sijaan oli tämän mielikuvan hyvin voimakkaana saanut ja kirjannut Aamulehden arvosteluunsa. 1960-luvun lopulla karjalaisten kohtalo ei ollut mitenkään suosittu julkinen puheenaihe - sitäkin tärkeämpää

oli se, että noiden tunteiden käsittelyyn löytyi tämä väylä.

"Teatteri sanoo sen mitä kansa ei osaa eikä uskalla", on Veijo Meri sanonut. Vaikeina aikoina, suurten muutosten aikoina yhteisö tarvitsee teatteriaan - vahvistaakseen yhteisesti uskoa selviytymiseen.

* * * * *

Vasemmalla minä, Eino Paavolainen, veljeni Iivari, takana seisoo vasemmalta Eino Paljakka, Arvi Lötjönen. Sasulaisten puutarhassa yht.koululaisia v. 1911-12 Terijoella.

OTE UOLEVI PAAVOLAISEN ILMESTYVÄSTÄ KIRJASTA

* * Hermosodasta talvisotaan * *

Vaahtoavat rannat, merikylpylä ja täysihoitolat ammottivat tyhjyyttä, kesävieraat olivat lähteneet. "Mainilan laukaukset" oli jo ammuttu. Merellä risteilevien sotalaivojen silhuetit suurenivat ja lähenivät aamu aamulta, unelmarannikon kuolemantuomio oli enää täytäntöönpanoa vajaa.

Hiljainen ja pimeä oli jo ikimuistoinen rantatie, vain meren kohina ja tuhoontuomittujen pitsihuviloiden parvekkeilla valittava marraskuun puuskainen tuuli rikkoivat kuolemanhiljaista tunnelmaa. Valot ikkunaruuutujen takana olivat jo iäksi sammuneet.

Vähissä alkoivat olla valonpilkahdukset ja muutkin elonmerkit kylän keskustassakin. Hotelli Puistola, jossa kaverini Repan kanssa asuimme, suostui vuokraamaan vielä huoneen ilman palveluita. Jostakin aseman ja Kannaksen Osuusliikkeen välimailta löysimme yllättäen pienen toimivan kahvilankin, mutta sielläkin olimme illan ainoat asiakkaat.

Kiitos kesän uutuuksien: Pieni sydän, Muistelo, Irja... ja His Masters voice gramofonin, viimeinen iltani Terijoella tarjosi tunnelmia, joiden pyörteissä totuus ja marraskuun pimeät kadut unohtuivat, mutta ne olivat vain tunnelmia.

Iltana oli jo pitkällä ja Muistelo-tango kolmannella kierroksella, kun ikkunat alkoivat helistä ja kahvilan lankkulattia nytkähti sen verran, että gramofonin neula siirtyi raiteeltaan. Nyt alkoi jo ilmestyä ihmisiä tyhjille kaduillekin, kyseltiin ja ihmeteltiin, mutta kukaan ei tiennyt, mitä oli tapahtunut ja missä.

Palattuamme Puistolaan siellä tiedettiin jo kertoa, että Vammelsuussa pidetyllä oppitunnilla oli räjähtänyt voimakas miina, jolloin ainakin oppitunnin pitäjä oli saanut surmansa. Sota vaati jo uhreja, vaikka ei ollut vielä alkanutkaan. Kotimatalla Viipuriin ajoin onnettomuuspaikan ohi vielä samana iltana, mutta vartiosta ollut sotamies ei suostunut kertomaan mitään: sota oli jo ovelta ja säännöt selvillä: ei nähty mitään, ei kuultu mitään eikä kerrottu mitään.

* * Viipurissa 30.11.1939 * *

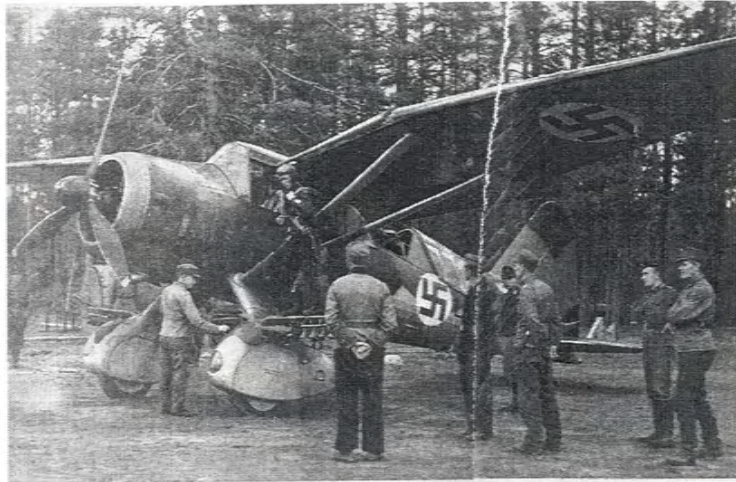
Olin lähdössä takaisin Terijoelle, piti vain poiketa vielä rakenteilla olleella tontillamme. Sodan uhka oli jo ilmeinen ja aina mielessä, mutta isäni urakoimat rakennustyöt Terijoen kunnalle, niinkuin omalla tontillakin, olivat vielä käynnissä. Ajatus mahtavan Neuvostoliiton hyökkäyksestä oli liian pelottava, tuntui turvallisemmalta unohtaa uhkaava tilanne ja toivoa, ettei niin tapahtuisi. Tuhannella koneella kun piti vihollisen iskeä Viipuriin kohta ensimmäisenä sotapäivänä. Näin tiesivät kertoa ne, jotka mielestensä kaiken muunkin tiesivät.

Ehdin juuri kiivetä vesikattovaiheessa olleen piharakennuksen katolle ja ihastua metsikön läpi näkyvään puiston mahtavaan porttiin, kun Monrepoon kansakoulun katolla ollut hälytys sireeni aloitti korvia ja sydäntä vihlovan valituksen - talvisota oli alkanut.

Se hetki muutti kaiken, millään ei ollut enää arvoa, ei edes elämällä. Miehiä kaatui jo rintamalla. Takana olivat onnenpäivät, edessä vain ikävää ja surusanomia - ensimmäiset ehkä jo matkalla. Kaikkien muiden kantamusten lisäksi, suuri oli se surujen taakka, jota tuo tuntematon päämäärä kohti vaeltava, kotinsa jättämään joutunut evakkojoukko niinä päivinä ja öinä mukanaan kantoi.

Mutta kyynelten vuotaessakin, elämä jatkui. Taistelu vapaudesta yhdisti katajaisen kansan, vaikka jokoikin sen kahteen leiriin - rintamaan ja kotirintamaan. Meille "korpeen karkoitetuille" se tiesi usein eroa ystävästä ja kotioloista puoleksi vuosikymmeneksi. Jotkut, siipeensä saaneista, kotiutettiin aikaisemmin, tai ei koskaan.

Lyhyitä loma-aikoja lukuunottamatta, yhteydenpito oli yksinomaan kirjeenvaihdon varassa. Rakkauden ja uskollisuuden valat piti vannoa kirjallisesti... Kirjeenvaihdosta tulikin sota-ajan suosituin piriste ja henkinen harrastus. Monille se oli ainoa henkireikä korsi ulkomaailmaan, venttiili, jota voi avata ja sulkea tarpeittensa mukaan: mitä useimmin kirjoitti sitä varmemmin paluupostia. Kirjeenvaihdosta kiinnostuneista tytöistä ei ollut puutetta, elämä Kotisuomessa, kun oli usein vielä ankeampaa ja yksitoikkoisempaa kuin rintamalla: melkein kaikki, kun oli kiellettyä ja melkein kaikista puute - varsinkin miehistä.

Kuvauslento vihollisen selustaan on alkamassa. Uolevi Paavolainen nousee korpikentällä Lysander koneen ohjaamoon. Äärimmäisenä oikealla Kokkolan Väinö Paavolainen, joukossa myös kolme saksalaista lentäjäaseveljeä.

Sotien aikaisista kirjeistäni poimitut katkelmat ovat autenttista sotahistoriaa: elämää juoksuhaudoista täsmälleen siinä hengessä kuin kirjoittaja sen sillä hetkellä koki. Tai elämää kotirintamalla: pimeässä pommisuojaissa palelevan koulutytön pelkoa ja unelmia hetkellä, jolloin betoniseinät vahahtelivat ja koko kortteli tuntui sortuvan soroläjäksi.

Näitä muistelmia kirjoittaessani nuo 420 vanhaa kirjettä ja korttia ovat tarjonneet runsaasti luotettavaa tietoa tapahtumista, joista eivät mitkään sotapäiväkirjat kerro. Sodan syttyessä varastot Viipurissa olivat vielä täynnä tavaraa. Evakuointiin tarvittiin kaikkia, jotka kynnelle kykenivät, jonka lisäksi erilaisia kuljetus- ja kulkuneuvoja. Kuten monet ikäisistäni, ilmoittauduin minäkin Viipurin VSS-järjestön palvelukseen. Suomen maanviljelijäin kaupan kellarista löytyi autopaikka, petipaikka toisessa kerroksessa sijainneesta juhlasalista. Kämpäkavereita taisi olla toistasataa, lähinnä poikia ja tyttöjä, vanhempaa ikäluokkaa vain nimeksi. Junien ja autojen lastaaminen oli raskasta ja päivät pitkiä. Palattuamme salille sammuttiin milloin kenenkin viereen, puolen salin kokoiselle siskonpetille. Kaikesta oli puutetta, mutta ei ollut varaa valittaa: rintamalla taisteltiin jo

elämästä ja kuolemasta. Sodan jatkuessa pommitukset ja tulipalot lisääntyivät. Sammutustehtävät jatkuivat yöstä päivää ja sitoivat yhä enemmän porukkaa. Varsinaisia väestönsuojia ei Viipurissa ollut, mutta suurempien pommitusten ajaksi suojauduttiin, mahdollisuuksien mukaan, Maanviljelijäin kaupan "viljelyksen" kellariin. Olihan se parempi kuin ei mitään suojaa, mutta jo sadankin kilon pommi olisi osuessaan lävistänyt kaikki 5-6 välipohjaa. Hyvänä esimerkkinä sen aikuisista rakenteista vähän ennen sotaa tapahtunut onnettomuus, jolloin laskuvarjotta koneesta pudonnut lentäjä putosi Suomalaisen lyseon luokkahuoneeseen, lävistäen vesikaton ja kaksi välipohjaa. Onneksi täysosumat olivat harvinaisia ja sirpalesuojasta se kyllä kävi, kunhan olisi ehtinyt aina perille saakka. Kaarinan työpaikalta kellariin oli matkaa vain 100 metriä, mutta liian myöhään alkaneesta ilmahälytyksestä johtuen, hän myöhästyi vain muutaman sekunnin ja menehtyi suojan ulko-ovelle pomminsirpaleen leikattua valtimon reidestä.

*****
***

Kiv. Jalkalan ups:sta vap.sodan päättyessä 1918-19

*****